

Apuvälineiden käytön valvonta ammattikorkeakoulun valintakokeissa

ASIAN VIREILLETULO

Helsingin Sanomat uutisoi 9.6, 10.6. ja 11.6.2024 Haaga-Helia ammattikorkeakoulun valintakokeista, jossa uutisten mukaan valvoja oli kesken valintakokeen vaatinut erästä kokelasta poistamaan kuuloimplanttinsa.

Helsingin Sanomat uutisoi 18.6.2024, että Haaga-Helia oli hakenut oikaisua asiaan, ja se oli oikaistu kokelaan hyväksi.

Päätin ottaa Haaga-Helian valintakoeikäytännöt ja apuvälineiden käytön valvonnan tutkittavakseni valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain (193/2000) 3 §:n 1 momentin mukaisena omana aloitteena.

SELVITYS

Haaga-Helia on 6.2.2025 antanut siltä pyytämäni selvityksen.

RATKAISU

Sovellettavat oikeusohjeet

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Saman pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslain (132/2014) 6 §:n 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentin mukaan ketään ei saa syrjiä muun ohella terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Saman pykälän 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on muun muassa kohtuullisten mukautusten epääminen.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 momentin mukaan muun ohella koulutuksen järjestäjän on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada muun muassa koulutusta.

Ammattikorkeakoululain (932/2014) 26 §:n 1 momentin mukaan hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle.

Haaga-Helian selvitys

Haaga-Helian selvityksen mukaan hakijoita, joilla on tarve yksilöllisiin järjestelyihin valintakokeessa, oli ohjeistettu hakemaan valintakokeen yksilöllisiä järjestelyitä viimeistään 3.4.2024. Ohjeistus on valtakunnallinen. Sen mukaan:

"Jos tarvitset vamman, sairauden, lukivaikkeuden tai jonkin muun erityisen syyn vuoksi yksilöllisiä järjestelyjä valintakokeessa (esim. lisäaika, avustaja, tekninen apuväline, rauhallinen koetila, erillinen näyttö, terveydentilan seurantaan käytettävä langaton elektroninen laite, opas- tai avustajakoira), täytä yksilöllisiä järjestelyjä koskeva hakemus. Liitä mukaan lääkärintodistus tai muu vastaava asiantuntijalausunto, jossa kerrotaan, millaisia yksilöllisiä järjestelyitä haet ja millä perusteella (mahdolliset diagnoosit ja muut perustelut haetuille tukitoimille)."

Kyseinen hakija, jonka valintakoetilanteesta nyt on kysymys, ei ollut Haaga-Helian selvityksen mukaan hakenut yksilöllisiä järjestelyitä. Haaga-Helia on kertonut, että koepäivänä kesken kokeen valvoja huomasi, että hakijalla on korvassa laite. Valvoja kysyi kokeen yhteyshenkilöiltä ohjeistusta. Yhteyshenkilöt ohjeistivat valvojaa pyytämään hakijaa ottamaan kuulokojeen pois loppukokeen ajaksi. Valvojen ohjeissa luki tuolloin, että mikäli hakija hakee erikseen lupaa käyttää kuulokojetta (yksilöllisenä järjestelynä), lupa myönnetään.

Haaga-Helia ryhtyi selvityksensä mukaan saatuaan hakijalta luvan 11.6.2024 hoitamaan hänen opiskelijavalintaansa koskevaa oikaisuvaatimusta. Oikaisuvaatimuksen lopputuloksena tilanne katsottiin hakijan eduksi siten, että hänelle tarjottiin opiskelupaikkaa hänen ensimmäiseen hakukohteeseensa.

Haaga-Helian selvityksen mukaan valtakunnallinen valintakonsortio on 11.6.2024 lähettänyt viestin, jonka mukaan yksilöllisiä järjestelyitä täytyy hakea etukäteen, sillä langattomat laitteet ovat kiellettyjä digitaalisessa AMK-valintakokeessa. Monet terveydentilaan tai vammaan liittyvät laitteet, esimerkiksi kuulokojeet ja verensokerimittarit käyttävät langatonta tekniikkaa, joten yksilöllisten järjestelyiden perusteella voidaan myöntää hakijalle oikeus käyttää hänen tarvitsemaansa laitetta kokeen aikana. Vaikka yksilöllisiä järjestelyitä ei olisi haettu etukäteen, terveydentilaan tai vammaan liittyviä laitteita ei tule ottaa hakijoilta pois, vaan näissä tapauksissa konsortioista on aina ohjeistettu, että hakija voi suorittaa kokeen normaalisti ja laitteen käytöstä sovitaan kokeen valvojan kanssa.

Jatkossa ammattikorkeakouluille tullaan kertaamaan toimintaohjetta ja sitä, että ammattikorkeakoulujen tulee olla yhteydessä konsortioon koeviikon aikana kaikissa epäselvissä tapauksissa, jotta niihin voidaan antaa ohjeistusta ja reagoida ajoissa. Lisäksi ammattikorkeakouluun.fi-sivuston yksilöllisten järjestelyiden ohjeistetusta tullaan täsmentämään.

Valintakonsortio uudisti ohjeistuksensa syksyn 2024 AMK-valintakokeeseen valtakunnallisesti. Hakijaohjeistuksiin tuli neljä eri tasoa, eli yksilöllisten järjestelyjen hakemista vaativat tilanteet, yksilöllisten järjestelyjen tarpeesta ilmoittamista vaativat tilanteet, tilanteet, joissa erillistä hakemusta tai ilmoitusta ei tarvita sekä yksilölliset järjestelyt, joita ei voida myöntää AMK-valintakokeessa. Ohjeistuksen mukaan välttämättömät lääkkeet, pienet korvatulpat, kuulokoje tai muut vastaava kuulon apuväline sekä koenäkömön tavanomainen suurentaminen tai pienentäminen esim. "ctrl+" tai "ctrl-" -komennoilla ovat sallittuja ilman erillistä ilmoitusta tai hakemusta.

Virkailijoiden ohjeistukseen on täsmennetty, että hakijan vammaan tai sairauteen liittyviä laitteita, apuvälineitä jne. saa aina käyttää kokeessa riippumatta siitä, onko hakija hakenut niihin yksilöllisiä järjestelyitä tai ilmoittanut niistä etukäteen vai ei. Tällaisia laitteita tai apuvälineitä ei voi ottaa hakijalta pois. Tällaisia laitteita tai apuvälineitä ovat esimerkiksi vamman tai sairauden

hoitoon tarkoitettu apuväline, joka toimii älylaitteella (esimerkiksi diabeteksen verensokerimittarin lukemiseen tarvittava puhelin tai erillinen lukija) ja kuulon apuväline, kuten kuulokoje tai muu vastaava apuväline.

Arviointi

Haaga-Helian valintakokeisiin liittyvä ja muun muassa kuulokojeiden käyttöä koskeva ohjeistus on ollut keväällä 2024 epätarkka. Ohjeiden perusteella on jäänyt tulkinnanvaraiseksi, oliko kuuloiimplanttia pidettävä sellaisena teknisenä apuvälineenä, jonka vuoksi hakijan tulisi etukäteen ilmoittaa yksilöllisen järjestelyn tarpeesta. Haaga-Helian selvityksen mukaan virkailijoiden ohjeissa luki kuitenkin, että mikäli hakija hakee erikseen lupaa käyttää kuulokojetta yksilöllisenä järjestelynä, lupa myönnetään.

Se, että valvoja on pyytänyt hakijaa ottamaan kuulokojeen pois kesken valintakokeen, on selvästi asettanut hakijan eriarvoiseen asemaan suhteessa muihin hakijoihin. Kyseessä on ollut kohtuullisten mukautusten epääminen eli syrjintä hakijan kuulovamman perusteella.

Vaikka hakija ei olisikaan hakenut yksilöllistä järjestelyä oppilaitoksen ilmoittamaan päivämäärään mennessä etukäteen, olisi oppilaitoksen tullut kuitenkin pyrkiä ratkaisemaan asia koetilanteessa siten, että vammaisen henkilö ei joutuisi tilanteessa syrjityksi terveydentilansa tai vammansa perusteella.

Tässä tapauksessa Haaga-Helia on kuitenkin ryhtynyt jälkikäteen aktiivisiin toimenpiteisiin korjatakseensa syrjinnästä aiheutuneen vahingon. Se on saattanut asian oma-aloitteisesti oikaisumenettelyyn, jonka seurauksena syrjintää kohdanneelle hakijalle on tarjottu hänen hakemaansa opiskelupaikkaa. Pidän Haaga-Helian korjaavia toimenpiteitä asiassa asianmukaisina.

Valintakokeiden yksilöllisiä järjestelyitä koskeva ohjeistus oli ollut epäselvä. Siitä ei ole yksiselitteisesti käynyt ilmi, onko kuuloiimplantin käyttämistä varten haettava yksilöllisiä järjestelyitä. Lisäksi valintakokeen valvojilla ei ole ollut täsmällisiä toimintaohjeita sen tilanteen varalle, että hakija käyttää valintakokeessa vammaan tai sairauteen liittyvää laitetta tai apuvälinettä, vaikka ei olisikaan hakenut yksilöllisiä järjestelyitä.

Valintakonsortio on kuitenkin viipymättä uutisoidun tapauksen jälkeen oma-aloitteisesti täsmen­tänyt ohjeistusta erityisjärjestelyiden hakemisesta ja valvojen ohjeistusta siitä, että hakijan vammaan tai sairauteen liittyviä laitteita tai apuvälineitä ei voi ottaa hakijalta pois, vaikka hakija ei olisikaan niistä etukäteen ilmoittanut.

Johtopäätökset

Kun otetaan huomioon Haaga-Helian ja valintakoeconsortion oma-aloitteiset toimenpiteet hakijan kokeman syrjinnän korjaamiseksi sekä ohjeistuksen täsmentämiseksi viipymättä uutisoidun tapauksen jälkeen, ei asiassa ole syytä ryhtyä enempiin laillisuusvalvonnallisiin toimenpiteisiin.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Elina Nyholm